

Бірюк Л. Я., д.пед.н., професор (Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка)

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

***Анотація.** У статті на основі професіографічного підходу визначено модель комунікативно спроможного вчителя початкових класів з огляду на формування комунікативної компетентності з мови у процесі професійної підготовки. Уточнено поняття «професія», «професіоналізм», «професіограма», «готовність», «професійна готовність». Наголошено на важливості педагогічного спілкування як безпосередньої форми прояву комунікації у навчально-виховному процесі між педагогом та вихованцями, яка спрямована на формування й розвиток особистості вихованця, спільне розв'язання різноманітних педагогічних завдань, створення умов для реалізації ним своїх творчих здібностей та сприяння його самоактуалізації.*

***Ключові слова:** майбутній учитель початкових класів, професіографічний підхід, професіограма, комунікативна компетентність з мови.*

***Аннотация.** В статье на основе профессиографического подхода определена модель коммуникативно способного учителя начальных классов с позиции формирования коммуникативной компетентности по языку в процессе профессиональной подготовки. Уточнены понятия «профессия», «профессионализм», «профессиограмма», «готовность», «профессиональная готовность». Подчеркнута важность педагогического общения как непосредственной формы проявления коммуникации в учебно-воспитательном процессе между педагогом и воспитанниками, направленной на формирование и развитие личности воспитанника, совместное решение различных педагогических задач, создание условий для реализации им своих творческих способностей и содействие его самоактуализации.*

***Ключевые слова:** будущий учитель начальных классов, профессиональный подход, профессиограмма, коммуникативная компетентность по языку.*

***Annotation.** The model of primary school teacher readiness for communication is defined in the article on the basis of job profile approach taking into account the peculiarities of linguistic communicative competence forming in the process of professional training. Such concepts as «profession», «professionalism», «job profile diagram», «readiness», «professional readiness» were specified. The importance of pedagogical communication as a direct form of communication between teacher and students in the educational process is emphasized. Its aim*

is fostering and developing pupil's personality; joint solving educational tasks; creating conditions for creative abilities realization and promoting self-actualization.

Key words: *primary school teachers, job profile approach, job profile diagram, linguistic communicative competence.*

Вища мета демократичної України, що інтегрується у міжнародну освітню систему, сформульована в державній програмі «Освіта»: «... постійне духовне удосконалення особистості і перетворення народу України в націю, яка постійно вчиться» [1].

У зв'язку з цим вимоги до вчителя, і особливо вчителя молодших класів, пред'являються дуже високі. По суті справи – це головний учитель в школі, від нього залежить, яких учнів отримають вчителі старших класів. Необхідно підготувати таких, що вміють мислити, слухати, обробляти інформацію у процесі пояснення матеріалу; таких, що уміють спілкуватися на уроці і в процесі уроку вибудовувати свої робочі стосунки з учителем; записати власну думку для подальшого обдумування; готових сприймати інформацію, усвідомлювати її, формуючи простір своєї концептуальної картини світу тобто дорослішати й розуміти. Всі ці завдання розв'язує учитель молодших класів.

Ураховуючи мету вищої гуманітарної освіти – формування висококваліфікованого спеціаліста для потреб країни, науки, культури, освіти, який володіє живим переконуючим словом, ми ставимо питання про необхідність оптимізації навчального процесу у вищій школі з метою формування *комунікативно спроможної особистості* майбутнього вчителя початкової ланки освіти на рівні світових вимог.

Досягнення мети навчання забезпечується відбором навчального матеріалу і дидактичними процесами, що сприяють перетворенню його в знання, навички, уміння та особистісні якості спеціаліста. Зміст навчального матеріалу й форми його переведення в компетентнісний потенціал оформляються у відповідній навчально-програмовій документації, основою якої є державний стандарт, кваліфікаційна характеристика і професіограма спеціаліста. Постановці мети навчання та оптимізації змісту підготовки передують розробка моделі професійної діяльності спеціаліста – професіограми.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень українських і зарубіжних вчених (О. Абдулліна, Ю. Азаров, С. Батищев, М. Болдирев, В. Бондар, І. Зязюн, В. Краєвський, Н. Кузьміна, І. Підласий, О. Сластьонін, І. Шапошнікова та інші) дає можливість розглянути професіограму сучасного вчителя початкової освіти в розрізі лінгводидактичного аспекту.

Як засвідчує аналіз наукових праць зазначених вчених, зростає соціальне замовлення на людей особистісного типу, лідерів у різних сферах виробництва, талановитих організаторів науки, культури, освіти, а особливо зростає попит на педагогів нового типу – новаторів, комунікативно розвинених,

що наслідують і розвивають ідеали класичної педагогіки, відновлюють авторитет учителя, який є активним чинником інтелектуально-духовного становлення учнів. Вагомим резервом підвищення якості підготовки спеціалістів у вищій школі України є створення державної системи гуманітарної підготовки, зокрема підготовки комунікативно спроможного вчителя початкової ланки освіти з урахуванням професіографічного підходу.

Метою публікації є визначення ролі професіографічного підходу з огляду на формування комунікативної компетентності під час оволодіння мовою у процесі професійної підготовки.

В основі формування професійно-комунікативних якостей майбутнього педагога лежить *педагогічна культура* – оволодіння вчителем педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку особистості. Основні складові педагогічної культури: педагогічна спрямованість; психолого-педагогічна ерудиція; гармонія розвинених інтелектуальних і моральних якостей; висока педагогічна майстерність і організованість; уміння продуктивно поєднувати навчально-виховну і науково-дослідницьку діяльність; сукупність професійно важливих якостей; педагогічно спрямоване спілкування і поведінка; постійне самовдосконалення. Без педагогічної культури діяльність педагога втрачає своє гуманне забарвлення й ефективність. Високий рівень її основних елементів, гармонійне поєднання їх в педагогічній діяльності та досягнення ефективних результатів у навчанні визначаються як *педагогічна майстерність*. Інакше кажучи, це зріз основних складових педагогічної культури педагога, які досягли високого рівня розвитку, їх ефективний прояв у практичній діяльності. Одним із показників педагогічної культури є *педагогічний досвід* – теорія і практика педагогічної діяльності людства та її результат, який має два взаємодоповнювальні рівні – теоретичний і практичний.

Відомо, що професійна педагогічна діяльність є конгломератом різних її компонентів: *аналітико-діагностичної, орієнтовно-прогностичної, проєктувально-конструктивної, організаційної, практичної, рефлексивної, корекційної, дослідницько-креативної, комунікативної* складових мають пронизувати всі названі види, наповнені новим змістом.

Із структури педагогічної діяльності вчителя молодших класів впливають основні його *педагогічні функції*: *цілепокладання, спілкування, діагностування, прогнозування, проєктування, планування, інформування, навчання, виховання, організація, управління, контролювання й оцінювання, коригування, рефлексування*, що, як правило, також виявляються в єдності.

Названі функції діяльності фахівця реалізуються через комплекс *природних педагогічних здібностей, набутих і сформованих соціальних умінь (здатностей) і професійних навичок, умінь та досвіду (компетентностей)*, що формуються й розвиваються в майбутнього вчителя протягом професійної освіти у ВНЗах.

Здібність до педагогічної діяльності – дуже важливий елемент у структурі педагогічної майстерності. Провідний учений С. Гончаренко під педагогічними здібностями розуміє «сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю з метою її ефективного здійснення» [2, с. 253–254]. Провідними здібностями вважаються чутливість до людини і до особистості, комунікативність, перцептивність, динамічність, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування і креативність.

Відповідно до основних видів діяльності педагога можна виокремити такі педагогічні здібності: виховні, дидактичні, управлінські, перцептивні, комунікативні, конструктивні, організаторські, дослідницькі та науково-пізнавальні. Безперечно, серед них найголовнішими є виховні, дидактичні, перцептивні, комунікативні та управлінські, а інші – допоміжними. Окремі педагогічні здібності стали провідними властивостями вчителя, без яких неможлива педагогічна діяльність. До них належать, наприклад, комунікативність і педагогічно спрямоване спілкування.

Майбутній фахівець повинен володіти *різними стилями керівництва* дитячим колективом й уміло застосовувати у конкретній ситуації відповідний рівень вимог; бути об'єктивним носієм і *виразником соціальних цінностей*, мати активну соціальну позицію, бути людиною доброю, любити учнів такими, якими вони є; вміти епатувати вихованцям; бути оптимістом; персоніфікувати людину майбутнього. Безумовно, ці якості виявляються під час спілкування, і це передбачає його високогуманність. Характер такого спілкування має велике виховне значення. Адже, першою чергою, виховують не самі слова, а ступінь прояву в них індивідуальності вчителя і його особистісних якостей, відтак, у процесі спілкування він реалізує свою людяність і неповторність.

Вдосконаленню професійної комунікативної підготовки майбутнього спеціаліста сприяє так званий *соціальний інтелект* – особлива індивідуальна його якість, що дає змогу розуміти дитину, розпізнавати найбільш суттєві її риси, усвідомлювати мотивацію її поведінки. Соціальний інтелект проявляється як соціальна спрямованість, готовність до співробітництва, особиста зацікавленість у добробуті інших; соціальна ефективність як очікування успіху в розв'язанні міжособистісних взаємин; емпатійний інтерес та особистісне співчуття, що забезпечують декодування невербальних ознак емоційних переживань; адекватне визначення ціннісних аспектів ставлення до себе й інших.

Навчання – це передусім спілкування. Тому вчитель має бути комунікабельною людиною. Універсальним засобом комунікації є мовлення. Для майбутнього вчителя початкових класів воно набуває особливої ваги. Характер спілкування має велике навчальне значення. На результативність навчального процесу впливають такі його параметри, як темп, дикція, інтенсивність, образність, правильність, емоційність, культура мовлення педагога. Відомо, що діти в силу своїх вікових особливостей копіюють соціальну поведінку дорослих, їх манеру, стиль

спілкування, засвоюють основні комунікативні норми. Тобто, вчитель – це зразок, це той комунікативний ідеал, досягти якого прагнуть молодші школярі. Тому фахівець початкової ланки освіти повинен протягом усієї професійної діяльності постійно приділяти увагу розвитку педагогічної комунікативної компетентності, зокрема й під час оволодіння мови.

Комунікабельність – це одна з головних властивостей особистості, що є, по-перше, основою для формування особистості, по-друге, підґрунтям будь-якої діяльності, особливо – педагогічної. Всі сучасні педагогічні концепції (педагогіка співробітництва, гуманістична педагогіка, особистісно орієнтована педагогіка) ґрунтуються на демократичному, рівноправному і гуманному спілкуванні та формуванні суб'єкт-суб'єктних взаємин у педагогічному процесі. Власне, характер цього спілкування надає їм особливого забарвлення: високої емоційної насиченості, виразного виховного відтінку, особистісного підходу [3].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що в умовах розвитку й демократизації усіх суспільних сфер діяльності, зміцнення комунікативного ядра, в умовах розширення спілкування між етносами, урахування гендерних особливостей особистості, комунікативний компонент займає у структурі педагогічної діяльності вчителя пріоритетне місце. Від показників розвитку комунікативних здібностей учителя, а також його компетентності в спілкуванні залежить рівень налагодження контактів учителя з учнями, колегами та батьками. Спілкування не зводиться тільки до передачі знань, а й виконує функцію «емоційної наснаги», викликає інтерес, стимулює до сумісної діяльності. Важливим показником розвитку комунікативних здібностей учителя початкової школи є здатність та наявність професійно-комунікативних умінь забезпечувати навчання через якісне, нормативне мовлення, що вказує на високу професійну комунікативну компетентність педагога.

Педагогічне спілкування – це безпосередня форма прояву комунікації у навчально-виховному процесі між педагогом та вихованцями, спрямована на формування й розвиток особистості вихованця, спільне вирішення різноманітних педагогічних завдань, створення умов для реалізації творчих здібностей та сприяння самоактуалізації. У зв'язку з такою дефініцією педагогічного спілкування доречні слова Ш. Амонашвілі: «спілкування є основою, і сутністю, і інтегральним методом виховання» [4, с. 62] і підхід В. Сухомлинського, який мудрість педагога вбачав у збереженні довіри дитини до нього, в її бажанні спілкуватися з педагогом як із другом і наставником. На його думку, слово педагога має бути спрямоване не до слуху дитини, а до її серця.

У дослідженнях Ю. Азарова, М. Болдирева, І. Зязюна, Н. Кузьминої, О. Сластьоніна також вказується на те, що майстерність слова є обов'язковим компонентом у діяльності педагога, хоча їй досі відводиться другорядне місце у комплексі професійно-педагогічних умінь. Відома вчена Г.Сагач наголошує на необхідності розвитку нової галузі педагогічної науки – теорії і технології виконавсько-мовленнєвої діяльності педагога, що

вимагає відродження національної риторичної спадщини, формування національної школи красномовства, відновлення викладання риторики в школах нового типу.

Особливе місце в формуванні професійного педагогічного спілкування посідає мовлення педагога, яке має бути ясным, образним, докладним і водночас – конкретним та змістовним. Володіння мовленням – це велике мистецтво. Техніку мовлення педагога можна підсилювати за допомогою правильного дихання, постановки голосу, дикції та ритміки. Класичним прикладом цього є досвід А.Макаренка. Всім відомі його слова: «Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, у постаті й голосі. І я тоді не боявся, що хтось до мене не підійде або не почує того, що треба».

В. Сухомлинський розробив своєрідний комплекс мовлення педагога. На його думку, слово педагога не може бути брутальним і нещирим: «Я вірю в могутню, безмежну силу вихователя. Слово – найтонший і найгостріший інструмент, яким ми, вчителі, повинні вміло торкатися сердець наших вихованців ... Виховання словом – найскладніше, найважче, що є в педагогці і в школі... Слово вчителя я вважаю найнеобхіднішим і найтоншим дотиком людини, яка переконана у правоті й красі своїх поглядів, переконань, світогляду, до серця людини, яка прагне бути хорошою» [5, с. 12–13].

Вихід на професійний рівень здійснення педагогічної діяльності вимагає, щоб цю професію обирали люди особливих *особистісних якостей*. Основні вимоги до вчителя у свій час сформулював Я. Коменський [6, с.12–13]. Він уважав, що головне призначення вчителя полягає в тому, щоб своєю високою моральністю, любов'ю до людей, знаннями, працелюбністю та іншими якостями стати взірцем для наслідування з боку учнів і особистим прикладом виховувати в них людяність. Професійно важливими якостями європейських учителів вважаються високий рівень самоконтролю, емоційна врівноваженість, емпатія, комунікабельність, автентичність, готовність до співробітництва, впевненість у собі, а також низькі показники депресії, неправдивості тощо.

На думку І. Підласого, до особистісних якостей педагога належать: «людяність, терпеливість, порядність, чесність, відповідальність, справеливість, обов'язковість, об'єктивність, щедрість, доброта, висока моральність, оптимізм, емоційна врівноваженість, потреба в спілкуванні, інтерес до життя вихованців, доброзичливість, самокритичність, дружелюбність, скромність, достойність, патріотизм, релігійність, принциповість, чуйність, емоційна культура і багато інших» [7, с. 242]. Вчитель-професіонал – це обов'язково думаючий учитель, який уміє передбачити наявність різних концептуальних картин світу; учитель, який уміє обробляти символічну інформацію, метафорично мислити, ясно виражати свої думки; здатний дивуватися і побачити, за висловом Дідро, звичайне в незвичайному і

незвичайне в звичайному; здатний, набуваючи знань, отримуючи інформацію, співвідносити свою щоденну працю з високою метою.

Для вчителя професійно важливим є вміння адекватно оцінювати і коректувати свою поведінку інтелектуальної діяльності, що є однією з предумов впливу на інших людей та сприяє формуванню вмінь постійно оволодівати культурою інтелектуальної діяльності, культурою поведінки, психологією спілкування, розвивати рефлексивне мислення, пізнавальну активність і вольову саморегуляцію. Вищеназвані особистісні якості будуть гармонійно розвиватися і матимуть стимул для самовдосконалення тільки за наявності внутрішнього інтересу, потягу, бажання до педагогічної діяльності, безупинного і невтомного прагнення досягти в ній значних успіхів і отримання душевного задоволення. Узагальнено ці риси особистості педагога можна визначити як *педагогічну спрямованість*, що є необхідною умовою і підвалиною педагогічної діяльності.

Педагогіка вищої школи покликана сформувати й розвинути духовну й інтелектуальну особистість майбутнього педагога, відповідальну за власний мовленнєвий вчинок і здатну навчати міжкультурній комунікації в полікультурній державі Україна. Для вчителя професійно значущим є повага, знання й розуміння свого учня як особистості. Учень має бути прийнятий незалежно від того, чи збігаються їх системи цінностей, моделі поведінки і оцінок, що також передбачає знання психологічних механізмів і закономірностей поведінки спілкування. Педагог виступає як організатор навчальної діяльності учнів, їх співпраці, і в той же час – як партнер педагогічного спілкування. Відомо, що уміння управляти мовленням і мисленням, як правило, дає можливість реалізувати себе, свої здібності в обраній спеціальності, тобто ефективна мисленнєво-мовленнєва діяльність – основа майбутнього вчителя початкових класів – основа професіоналізму.

У професійній освіті до цього часу залишається широко розповсюдженим підходом підготовка фахівців на основі кваліфікаційної характеристики. Кваліфікаційна характеристика випускника вищого педагогічного закладу – це сукупність вимог, що визначають його професійні знання, навички та уміння, розроблені спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері професійної освіти на основі кваліфікаційних характеристик професій. Як можна помітити, у визначенні названого поняття позначені тільки вимоги до знань, навичок та вмінь. Вимоги до наявності у випускника професійно важливих якостей і властивостей особистості відсутні. Відсутні також вимоги до наявності у випускника творчих здібностей, що згодом повинні стати основою для формування нових способів професійної діяльності і створення авторської системи діяльності як характеристики досягнення найвищої стадії професійного розвитку особистості – професійної майстерності. Вважаємо це суттєвим недоліком підготовки майбутніх фахівців на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Вільним від названого недоліку є *професіографічний підхід* до професійної підготовки майбутнього вчителя початкової ланки освіти.

Для нашого дослідження передусім необхідно з'ясувати поняття «професія», «професіоналізм», «професіограма», «готовність», «професійна готовність».

Професія – це обумовлений суспільним розподілом праці рід постійної діяльності, який узгоджується з нормами загальнолюдської моралі, базується на екоцентричній екологічній свідомості і є джерелом матеріального забезпечення людини. З існуючого спектру характеристик поняття «професія» оберемо визначення, запропоноване у словнику професійної освіти: «вид трудової діяльності людини, яка володіє комплексом спеціальних теоретичних знань та практичних навичок» [3, с. 276].

Високий рівень володіння вміннями, необхідними у процесі виконання певної роботи трактується науковцями як *професіоналізм*. Основою організації професійної підготовки і наступної її оцінки є не кваліфікаційна характеристика, а професіограма. Дослідниця О. Абдулліна наголошувала, що ефективність системи підготовки вчителя визначається ступенем її відповідності вимогам суспільства до виховання, структури і змісту праці вчителя на сучасному етапі, оптимальною відповідністю професіограмі вчителя.

Професіограма – це детальний опис вимог до спеціаліста будь-якої професії, що включає перелік основних функцій, представлена через систему вимог, що пред'являються до людини, включаючи якості, властивості й характеристики особистості, психологічні здібності, що визначають спрямованість особистості, її психолого-фізіологічні якості, знання, уміння й навички, якими вона повинна володіти для того, щоб успішно виконувати свої професійні функції, а також протипоказання до даної професії. Професіограма є основою визначення кваліфікаційної характеристики і розробляється на основі аналізу професійної діяльності спеціаліста.

Як правило, професіограма складається з таких розділів: 1. Соціально-економічна характеристика професії (галузь економіки, потреба в кадрах, географія професії, тип організації чи підприємства тощо). 2. Виробнича характеристика професії (мета праці, предмет праці, умови праці, організація праці, необхідні професійні знання, навички й уміння). 3. Санітарно-гігієнічна характеристика професії. 4. Вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей спеціаліста (нейродинаміка, біоритміка, психомоторика, сенсорно-перцептивна сфера, пам'ять, увага, мислення, інтелект, емоційно-вольова сфера, риси характеру, професійно-важливі якості особистості). 5. Підготовка кадрів (тип навчального закладу, термін навчання, необхідні знання із загальноосвітніх предметів, перспектива професійного росту). З наведеної змістової структури професіограми помітно, що у ній пред'являються вимоги не лише до знань, умінь та навичок. Комплекс цих вимог значно ширший, ніж той, що закладено у кваліфікаційній характеристиці вчителя.

Професіограма педагога – це детальний опис інтегрованої педагогічної професії, що представлений через систему вимог до вчителя, які включають якості й властивості особистості, особливості психічної

діяльності, знань, навичок та умінь, необхідних для успішного виконання педагогічних функцій у сфері виконання професійної освіти.

Для нашого дослідження важливим є поєднання вимог Галузевих Стандартів Вищої Освіти України (освітньо-професійна програма підготовки, освітньо-кваліфікаційна характеристика) і вимоги професіограми вчителя.

Однією з найважливіших умов, що забезпечують ефективність підготовки студентів педагогічного університету як комунікативно спроможних особистостей і компетентних фахівців, є *готовність* як особистісна психологічна якість, що вживається на позначення «стану мобілізації всіх психофізичних систем людини, яка забезпечує ефективне виконання певних дій» [8, с. 331].

Сукупність професійно обумовлених вимог до вчителя визначається як *професійна готовність* до педагогічної діяльності. В. Сластьонін [3] виділяє, з одного боку психологічну, психофізіологічну й фізичну готовність, а з другого – науково-теоретичну та практичну підготовку як основу професіоналізму. Зміст професійної готовності як відображення педагогічної освіти акумульовано, як зазначено вище, в професіограмі, що відображає інваріантні, ідеалізовані параметри особистості і професійної діяльності вчителя.

Зазначимо деякі якості вчителя початкових класів, визначені професійним стандартом:

- уміння слухати інших з розумінням і цілеспрямованістю;
- уміння створювати й розвивати взаємини, що сприяють успішній професійній діяльності;
- уміння спостерігати та інтерпретувати вербальну й невербальну поведінку комунікантів;
- уміння розробляти новаторські рішення, що стосуються професійної проблематики;
- уміння аналізувати наукову літературу, інтерпретувати висновки досліджень і положень професійної літератури.

Загальне уявлення про якості і властивості особистості, а також про основні професійні функції, якими повинен володіти і які повинен виконувати вчитель початкових класів у своїй професійній діяльності найдоцільніше отримати на основі ознайомлення з професіограмою даної професії. Оскільки професіограма як система вимог тільки описує особистість і діяльність учителя початкової школи, але не є тотожною їм, то її можна з повним правом вважати моделлю представника даної професії. В основу нашого дослідження була покладена типова структура професіограми, запропонована С. Батищевим, з певними авторськими змінами і доповненнями.

Оскільки професія вчителя початкових класів і підготовка до неї є багатоаспектною і включає в себе підготовку до навчання мови, підготовку до навчання математики, підготовку до навчання природознавства, підготовку до навчання різних видів культури (фізичної, музичної, образотворчої тощо), і це не є темою нашого дослідження, то ми обмежимося розглядом

професіограми вчителя з огляду на підготовку вчителя до організації комунікативно-орієнтованого навчання мови у початковій ланці освіти.

Оскільки професіограма виступає як уявлення про стан і зміст діяльності випускника, то вона є відправною позицією побудови технологічної лінії підготовки спеціаліста. Ця технологічна лінія у вигляді структурно-логічної схеми підготовки конструється з вихідного рівня до кінцевого результату підготовленості випускника, від початку першого навчального семестру до державного кваліфікаційного іспиту. Названа лінія реалізації освітнього змісту включає психологічний підрівень: майбутній вчитель у процесі навчання самоудосконалюється від розуміння потреби одержати освіту як необхідність до усвідомлення потреби розвинути свої здібності в процесі учіння. Крім того, професійній моделі комунікативно спроможного фахівця повинна бути властива низка диференціальних особистісних компетентностей, інакше кажучи, особистісних особливостей, що забезпечують досягнення того чи іншого рівня універсальної комунікативної компетентності.

Пропонована модель особистості майбутнього випускника педагогічного факультету в річизі професіографічного підходу складається з низки універсальних життєвих компетентностей, починаючи з елементарної, що забезпечує виживання й елементарне функціонування організму; з комунікативної, що забезпечує проживання, навчання та виховання в соціумі, а також професійне становлення і розвиток, закінчуючи методологічною, що втілює в собі найвищий ступінь зрілості й продуктивності особистості. Логіка подальшого дослідження визначеної проблеми передбачає визначення складових комунікативної компетентності з мови майбутнього вчителя початкової школи.

1. Україна XXI століття: стратегія освіти. Державна національна програма відродження освіти // Освіта. – 1992. – 18 серпня. – С. 3. 2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / [авт.- укл. С. У. Гончаренко]. – Либідь, 1997. – 376 с. 3. Педагогика: учебное пособие [для студентов педагогических учебных заведений] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов // 3-е изд. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с. 4. Амонашвили Ш. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. Амонашвили. – М. : Просвещение, 1979. – С.103. 5. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. – К., 1975. – С.12–13. 6. Коменский Я.-А., Избранные педагогические сочинения / Я.-А. Коменский. – М. : Учпедгиз, 1955. – С. 531. 7. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: В. 2-х кн. / И. П. Подласый. – М., 1999. – Кн.1. – С. 241. 8. Психологический словарь / [под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова]. – М. : Педагогика-Пресс, 1999. – 440 с. – С. 331.

Рецензент: д.пед.н., професор В. П. Курок.